

характеру їх інтеріоризації, тобто згортання зовнішніх проявів. Наприклад, молодший дошкільник у ситуації, коли його образили, намагається стримати свої сльози. Старший дошкільник при стримуванні емоцій використовує сформовані у нього уявлення про належну поведінку. У дітей раннього віку емоції зумовлюються безпосереднім довколишнім впливом, то у дошкільника емоції починають опосередковуватися ставленням дитини до соціальних явищ. Емоції стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими внаслідок появи їхньої опосередкованості [4, с. 434].

Усе вищесказане дозволяє дійти висновку, що емоційний розвиток дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти безпосередньо залежить від рівня підготовки майбутніх вихователів. Зокрема, Н. Трофаїлою було сформульовано сутнісний зміст поняття «готовність майбутнього вихователя до емоційного розвитку дітей дошкільного віку», яке дослідниця розуміє як цілісне особистісне утворення, що містить у собі сукупність теоретичних знань, щодо проблем емоційного розвитку дошкільників, а також застосування необхідних практичних умінь та навичок, що визначають специфіку педагогічної діяльності, що спрямований на розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку. Автором було виокремлено такі три етапи підготовки студентів до виховання дітей дошкільного віку у процесі їхнього емоційного розвитку: інформаційний, мотиваційний, практичний, які реалізовувалися на відповідних курсах навчання студентів факультету дошкільної освіти у закладах вищої освіти [5].

Список використаних джерел

1. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. - СПб.: 2000. - 344 с.
2. Педагогічний словник / [За редакцією дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка.]. - К.: Педагогічна думка, 2001. - 527 с.
3. Реан А. А. Психология детства / А. А. Реан. - СПб.: «пройм-ЕВРО-ЗНАК». 2003. - 368 с.
4. Слостенин В. А., Исаев И. Ф. , Мищенко А. И. , Шиянов Е. Н. Педагогика: учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед. /В.А.Слостенин и др. - М.: Школьная Пресса, 2002. - С. 434.
5. Трофаїла Н. Д. Етапи професійної підготовки майбутніх вихователів у процесі емоційного розвитку дітей дошкільного віку /Н. Д. Трофаїла // Молодий вчений. - № 11 (38), 2016. - Херсон. - С.517 - 520.

УДК 159.9.072.432

Воронова О.Ю.

к.психол.н., старший викладач кафедри психології
Мукачівський державний університет

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ**

На сучасному етапі розвитку суспільства до професіоналізму фахівця висуваються високі вимоги. Сучасний фахівець – це особистість, здатна аналізувати, коректувати й удосконалювати свою професійну діяльність. Необхідною умовою цього вдосконалення є професійна рефлексія.

Розглянемо особливості формування професійної рефлексії, які зустрічаються в психолого-педагогічній літературі. Оскільки метою нашого дослідження є вивчення специфіки розвитку рефлексії у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти в процесі набуття ними вищої освіти, тобто на початковому етапі професійного становлення, необхідно описати наше уявлення про цей процес і його чинники. Професійне становлення ми розглядаємо як одну із форм особистісного розвитку, як багатоплановий і складно детермінований процес зі своєю специфічною структурою та динамікою розвитку, у ході якого особистість стає суб'єктом професійної діяльності та життя в цілому. Провідним фактором цього процесу виступає рефлексія [2; 5]. Більш того, саме активна рефлексія робить професійне становлення особистісно значущим процесом. В емпіричних дослідженнях з'ясовано, що в процесі професійного становлення фахівців соціономічних професій найбільш істотними різновидами (чи рефлексивними компонентами) є особистісна рефлексія і рефлексія професійної діяльності як відносно самостійні психологічні феномени [4].

Кожний етап становлення професіонала характеризується тим чи іншим способом осмислення, рефлексії. Зокрема, механізми рефлексії допомагають студентам освоювати в процесі навчання навчально-професійну діяльність.

У своєму дослідженні ми опираємось на положення, яке висловила Л. М. Хабаєва, про те, що професійний розвиток особистості на всіх етапах навчання у вищій школі здійснюється за допомогою процедур самоаналізу поведінки, психологічних властивостей особистості, свідомої постановки питань професійного розвитку, кар'єрного розвитку у майбутній професійній діяльності та ін. [3]. Багато науковців вважають, що розвиненість процесів рефлексії є такою психологічною властивістю, яка першочергово необхідна для реалізації професійних завдань в професіях соціономічного напрямку [5].

Важливо звернути увагу на те значення, яке надається професійній рефлексії в сучасній психології. Так в дослідженнях Р. Бернса, В. Карікаша, Н. І. Пов'якель, В. А. Семиченко, В. І. Юрченка підкреслюється, що для майбутніх психологів і педагогів мають бути притаманні не тільки гармонійна, цілісна, позитивна Я-концепція, але й сукупність індивідуальних, особистісних, власне суб'єктивних якостей, які спрямовані на пізнання себе і суб'єкта своєї праці, а також на процес професійної діяльності за допомогою педагогічного спілкування [1].

Деякі науковці пов'язують ефективне вирішення різноманітних професійних завдань і професійний розвиток загалом з наявністю та рівнем сформованості у майбутніх фахівців професійно важливих особистісних рис, якостей, психологічних властивостей (серед яких і професійна рефлексія) (А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, Ж. П. Вірна, Л. В. Долинська, Н. І. Пов'якель,

Н. В. Чепелєва, Є. О. Клімов та ін.).

У дослідженні Л. Г. Терлецької також виділено ряд важливих умов, від яких залежить ефективність процесу формування професійно значущих якостей (до яких належить і професійна рефлексія):

1) максимальне наближення процесу навчання до вимог професійно-практичної діяльності шляхом використання активних соціально-психологічних методів навчання;

2) організація в межах профтренування цілеспрямованого вдивлення в себе та інших людей з метою аналізу та порівняння власної поведінки з професійними еталонами та поведінкою інших;

3) широке використання соціальних механізмів формування професійно значущих якостей з метою розширення їх обсягу (ідентифікація, децентрація тощо);

4) урахування таких якостей самосвідомості як дискретність та рефлексивність;

5) інтеріоризація еталонів діяльності подолання труднощів та бар'єрів, що зустрічаються на шляху адекватного самопізнання та формування професійної позиції;

6) перенесення з майбутнього в теперішнє рольових аспектів професійної діяльності та ін.

На думку С. Д. Пецковича, найсильніший вплив на рівень розвитку професійного саморозуміння мають досвід внутрішнього діалогу і система професійних ідеалів та цінностей, що розвиваються.

Досліджуючи специфіку професійного становлення в процесі переходу від навчальної до професійної діяльності, науковці відзначають те, що в структурі здібностей домінуюче значення починають набувати спеціальні здібності, в той час як раніше домінував розвиток загального інтелекту. Тобто логіка процесу професіоналізації диктує пришвидшений розвиток саме спеціальних здібностей, які мають обслуговувати професійну діяльність. У числі цих здібностей важливе місце належить професійній рефлексії.

Список використаних джерел

1. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : [навч. посіб.] / В. А. Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. - 335 с.
2. Фонарев А. Р. Психология становления личности профессионала: учеб. пособие / А. Р. Фонарев. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2005. – 240 с.
3. Хабаева Л. М. Особенности акмеологических факторов развития профессиональной мотивации студентов : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13. Москва, 2002. 25 с.
4. Шапошникова Ю.Г. Проблема рефлексії у філософських та філософсько-психологічних дослідженнях // Стратегія соціально-психологічного та медико-біологічного забезпечення життєдіяльності людини: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції. – Миколаїв: МДУ, 2004. – С. 172-177.

5. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг: Учеб. Пособие, / Л.Б. Шнейдер. – М.: Изд-во МПСИ : МОДЭК, 2004. 600 с.

УДК159.923.2:373.3.091.12-051(043.2)

Горват А.К.,

студентка ОС «Магістр», спеціальності «Освітні, педагогічні науки»,

Мукачівський державний університет

Тягур Л.М.,

викладач психології гуманітарно-педагогічного коледжу

Мукачівського державного університету

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В умовах модернізації сучасної освіти та впровадження реформи Нової української школи особливо актуальним є професійний розвиток вчителя початкової школи та його самоактуалізація.

Люди народжуються з могутнім індивідуальним потенціалом, ресурсом творчих можливостей, здібностями до тієї чи іншої діяльності та шансом бути успішними. Людина почувається щасливою тоді, коли максимально реалізує свої здібності. Професійна самоактуалізація розглядається як пошук «себе в професії», власної професійної ролі, образу Я, професійного іміджу, індивідуального стилю професійної діяльності, визначення для себе професійних перспектив, досягнення їх, встановлення нових професійних цілей, прагнення до гармонійного розкриття і реалізації свого потенціалу в обраній професії. Люди, що самоактуалізуються в обраній професії, прагнуть зробити все можливе для свого вдосконалення, щоб досягти вищого рівня компетенції через реалізацію себе, своїх цінностей, інтересів і здібностей. Самоактуалізація особистості є важливим показником її життєдіяльності, а особливо у професійній сфері – одній із провідних сфер людської життєдіяльності. Необхідним атрибутом самоактуалізації є саморозвиток особистості як прояв суб'єктної активності у будь-якій діяльності. У зв'язку з цим важливо виокремити самоактуалізацію, її якісний рівень як показник продуктивності життєвого шляху, успішності у професійній діяльності.

Дослідження проблематики професійного розвитку педагогічних працівників присвячені роботи Н. Авшенюк, В. Бойка, Я. Бондарук, А. Василюк, Н. Дяченко, Н. Мукан, М. Нагач, Л. Пуховської, А. С. Синенко, Ж. Таланової та ін.; дослідженням самоактуалізації займалися А. Маслоу, К.Роджерс, В. Франкл, К. Хорні, Е. Шостром, К. Юнг, К.Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Анциферова, О. Бондарчук, Л. Коростильова, С. Максименко, В.Моляко, В.Татенко.

Термін «професійний розвиток» вчителя відноситься до міждисциплінарних понять і в різних областях знань розглядається через призму особливих акцентів. «Професійний розвиток» включає в себе напрямок професійного вибору, лінію побудови кар'єри, наявність

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>